

62014CJ0160

EUROOPA KOHTU OTSUS (teine koda)

9. september 2015 (*1)

„Eelotsusetaotlus — Õigusaktide ühtlustamine — Töötajate õiguste kaitse ettevõtjate, ettevõtete või nende osade üleminekul — Mõiste „ettevõtte üleminek” — Kohustus esitada eelotsusetaotlus ELTL artikli 267 kolmanda lõigu alusel — Siseriiklikule kohtule, kelle otsuste peale ei ole võimalik siseriikliku õiguse kohaselt edasi kaevata, omistatav liidu õiguse väidetav rikkumine — Siseriiklikud õigusnormid, mille järgi sõltub õigus niisuguse rikkumise tõttu kantud kahju hüvitamisele tingimusest, et eelnevalt peab olema tühistatud otsus, mis selle kahju põhjustas”

Kohtuasjas C-160/14,

mille ese on ELTL artikli 267 alusel Varas Cíveis de Lisboa (Portugal) 31. detsembri 2013. aasta otsusega esitatud eelotsusetaotlus, mis saabus Euroopa Kohtusse 4. aprillil 2014, menetluses

João Filipe Ferreira da Silva e Brito jt

versus

Estado português,

EUROOPA KOHUS (teine koda),

koosseisus: koja president R. Silva de Lapuerta (ettekandja), Euroopa Kohtu asepresident K. Lenaerts teise koja kohtuniku ülesannetes, kohtunikud J. C. Bonichot, A. Arabadjiev ja C. Lycourgos,

kohtujurist: Y. Bot,

kohtusekretär: vanemametnik M. Ferreira,

arvestades kirjalikus menetluses ja 25. veebruari 2015. aasta kohtuistungil esitatut,

arvestades kirjalikke seisukohti, mille esitasid:

—

Ferreira da Silva e Brito jt, esindajad: advogado C. Góis Coelho, advogado S. Estima Martins ja advogado R. Oliveira,

—

Portugali valitsus, esindajad: L. Inez Fernandes ja A. Fonseca Santos,

—

Tšehhi valitsus, esindajad: M. Smolek ja J. Vlášil,

—

Prantsuse valitsus, esindajad: G. de Bergues, D. Colas ja F. X. Bréchet,

Itaalia valitsus, esindaja: G. Palmieri, keda abistas avvocato dello Stato F. Varrone,

Euroopa Komisjon, esindajad: J. Enegren, M. França, M. Konstantinidis ja M. Kellerbauer,
olles 11. juuni 2015. aasta kohtuistungil ära kuulanud kohtujuristi ettepaneku,
on teinud järgmise

otsuse

1

Eelotsusetaotlus käsitleb seda, kuidas tõlgendada nõukogu 12. märtsi 2001. aasta direktiivi 2001/23/EÜ ettevõtjate, ettevõtete või nende osade üleminekul töötajate õigusi kaitsvate liikmesriikide õigusaktide ühtlustamise kohta (EÜT L 82, lk 16; ELT eriväljaanne 05/04, lk 98) artikli 1 lõiget 1, ELTL artikli 267 kolmandat lõiku ja liidu õiguse teatud üldpõhimõtteid.

2

Taotlus on esitatud J. F. Ferreira da Silva e Brito ja 96 teise isiku ning Estado português (Portugali riik) vahelises vaidluses seoses liidu õiguse väidetava rikkumisega, mida võib omistada Supremo Tribunal de Justiça (kõrgeim kohus).

Õiguslik raamistik

Liidu õigus

3

Direktiiviga 2001/23 kodifitseeriti nõukogu 14. veebruari 1977. aasta direktiiv 77/187/EMÜ ettevõtjate, ettevõtete või nende osade üleminekul töötajate õigusi kaitsvate liikmesriikide õigusaktide ühtlustamise kohta (EÜT L 61, lk 26), muudetud nõukogu 29. juuni 1998. aasta direktiiviga 98/50/EÜ (EÜT L 201, lk 88).

4

Direktiivi 2001/23 põhjendus 8 on sõnastatud järgmiselt:

„Õiguskindluse ja läbipaistvusega seotud kaalutlused nõudsid ülemineku õigusliku määratluse selgitamist Euroopa Kohtu kohtupraktikat silmas pidades. Kõnealune selgitamine ei ole muutnud direktiivi 77/187/EMÜ reguleerimisala sellisena nagu Euroopa Kohus seda tõlgendab.”

5

Direktiivi 2001/23 artikli 1 lõike 1 punktid a ja b sätestavad:

„a)

Käesolevat direktiivi kohaldatakse ettevõtja, ettevõtte või selle osa ülemineku suhtes teisele

tööandjale lepingu alusel toimuva ülemineku või ühinemise tulemusena;

b)

kui punktist a ja käesoleva artikli järgmistest sätetest ei tulene teisiti, on üleminek käesoleva direktiivi tähenduses oma identiteedi säilitava majandusüksuse üleminek, mis tähendab ressursside organiseeritud koondamist, mille eesmärk on majandustegevus põhi- või kõrvaltegevusena.”

6

Direktiivi artikli 3 lõike 1 esimene lõik näeb ette:

„Võõrandaja töölepingust või töösuhtest tulenevad õigused ja kohustused, mis kehtivad ülemineku kuupäeval, lähevad sellise ülemineku tagajärjel üle omandajale.”

Portugali õigus

7

Riigi ja teiste avalik-õiguslike üksuste lepinguvälise vastutuse korra, mis on vastu võetud 31. detsembri 2007. aasta seadusega nr 67/2007 (Lei no 67/2007 – Aprova o Regime da Responsabilidade Civil Extracontratual do Estado e Demais Entidades Públicas) (Diário da República, 1. seeria, nr 251, 31.12.2007, lk 91117), mida on muudetud 17. juuli 2008. aasta seadusega nr 31/2008 (Diário da República, 1. seeria, nr 137, 17.7.2008, lk 4454), (edaspidi „RRCCE”) artiklis 13 on ette nähtud:

„1. Ilma et see piiraks riigivastutuse kohaldamist kriminaalasjas põhjendamatult süüdimõistmise ja põhjendamatult vabaduse võtmise korral, lasub riigil tsiviilvastutus kahjude eest, mis on tekkinud ilmselgelt põhiseadusvastaste või ebaseaduslike või põhjendamatute kohtuotsuste tõttu, mille aluseks on vastavate faktiliste asjaolude väär hindamine.

2. Kahju hüvitamise nõude aluseks peab olema kahju põhjustanud otsuse eelnev tühistamine pädeva kohtu poolt.”

Põhikohtuasi ja eelotsuse küsimused

8

1985. aastal asutatud Air Atlantis SA (edaspidi „AIA”), kes tegutses mitteregulaarse õhustranspordi (tellimuslendude) sektoris, lõpetati 19. veebruaril 1993. Sellega seoses öeldi põhikohtuasja hagejate töölepingud kollektiivselt üles.

9

Alates 1. maist 1993 hakkas ühte osa lendudest, mida AIA oli kohustatud tegema ajavahemikul 1993. aasta 1. maist kuni 31. oktoobrini, tegema lennuettevõtja TAP, kes oli AIA peamine aktsionär. TAP tegi ka teatava hulga tellimuslende – turg, millel ta seni ei tegutsenud, sest need olid liinid, mida varem teenindas AIA. Selleks kasutas TAP osaliselt neid vahendeid, mida AIA oli seni oma tegevuses kasutanud, eelkõige nelja lennukit. TAP võttis enda kanda ka vastavatest liisingulepingutest tulenevad liisingumaksud ja võttis üle ka kontorivarustuse, mis kuulus AIA-le ning mida viimane oma Lissabonis ja Faros (Portugal) asuvates kontorites kasutas, samuti muu vallasvara. Lisaks võttis TAP tööle mõned AIA endised töötajad.

10

Seepeale esitasid hagejad põhikohtuasjas Tribunal do Trabalho de Lisboa (Lissaboni töökohus) kollektiivse töölepingute ülesütlemise peale hagi, nõudes enda tööle ennistamist TAP-i ja saamata jäänud töötasude maksmist.

11

Tribunal do Trabalho de Lisboa rahuldas 6. veebruari 2007. aasta otsusega kollektiivse töölepingute ülesütlemise peale esitatud hagi osaliselt, kohustas hagejaid vastavates kategooriates tööle ennistama ning mõistis neile välja hüvitised. Tribunal do Trabalho de Lisboa põhjendas otsust sellega, et käesoleval juhul on tegemist ettevõtte üleminekuga, vähemalt osaliselt, sest ettevõtte säilitas identiteedi ja tema tegevus jätkus peale üleminekut, kuna TAP asus töölepingutes õiguslikult endise tööandja asemele.

12

Selle kohtuotsuse peale esitati apellatsioonkaebus Tribunal da Relação de Lisboa (Lissaboni apellatsioonikohus), kes tühistas oma 16. jaanuari 2008. aasta otsusega esimese astme kohtu otsuse osas, milles TAP-i kohustati põhikohtuasja hagejad tööle ennistama ja neile hüvitist maksuma, leides, et kõnesoleva kollektiivse töölepingute ülesütlemise peale hagi esitamise õigus oli lõppenud.

13

Põhikohtuasja hagejad esitasid seejärel kassatsioonkaebuse Supremo Tribunal de Justiça, kes leidis oma 25. veebruari 2009. aasta otsuses, et kollektiivne töölepingute ülesütlemine ei olnud sugugi ebaseaduslik. Kohus märkis, et ettevõtte ülemineku tuvastamiseks ei piisa üksnes tegevuse „lihtsast jätkumisest”, vaid ka selle ettevõtte identiteet peab säilima. Käesoleval juhul ei kasutanud TAP aga 1993. aasta suvisel lennuhooajal lende tehes samasugust „üksust” nagu see, mis varem kuulus AIA-le. Kuna need kaks asjaomast „üksust” ei olnud identsed, ei saa tuvastada, et tegemist on ettevõtte üleminekuga.

14

Supremo Tribunal de Justiça leidis samuti, et AIA kliendid ei läinud üle TAP-ile. Lisaks oli selle kohtu sõnul oli AIA-le kuulunud ettevõtte seotud sellise konkreetse õigusega nagu litsents, mis ei olnud üleantav ja mis muutis ettevõtte ülemineku võimatuks, kuna üksnes individuaaltunnustega asjad saavad olla võõrandamise ese, mitte aga ettevõtte ise.

15

Liidu õiguse kohaldamise kohta märkis Supremo Tribunal de Justiça, et Euroopa Kohus on olukordades, kus ettevõtja jätkas tegevust, millega siiani tegeles teine ettevõtja, otsustanud, et see „pelk asjaolu” ei võimalda järeldada, et toimus majandusüksuse üleminek, kuna „sellist üksust ei saa võrdsustada vaid tegevusega, millega ta tegeleb”.

16

Kuna mõni põhikohtuasja hageja palus Supremo Tribunal de Justiça esitada Euroopa Kohtule eelotsusetaotluse, märkis see kohus, et „eelotsusetaotluse esitamise kohustus, mis lasub siseriiklikel kohtutel, kelle otsuste peale ei ole võimalik siseriikliku õiguse kohaselt edasi kaevata, esineb üksnes siis, kui kõnealused kohtud leiavad, et menetletava kohtuasja lahendamiseks on

vaja kohaldada liidu õigust ja kui lisaks sellele tekib selle õiguse tõlgendamise küsimus". Võttes lisaks arvesse Euroopa Kohtu praktikat õigusnormide tõlgendamise kohta, mis käsitlevad ettevõtte üleminekut, ei teki „mingit olulist kahtlust” seoses nende normide tõlgendusega, „mis nõuaks eelotsusetaotluse esitamist”.

17

Supremo Tribunal de Justiça leidis, et „Euroopa Kohus on ise sõnaselgelt möönnud, et [liidu] õiguse korrektne kohaldamine võib olla niivõrd ilmne, et ei teki mingit mõistlikku kahtlust, kuidas tekkinud küsimust lahendada, välistades sel juhul ka kohustuse esitada eelotsusetaotlus. Lähtudes [põhikohtuasja hagejate] nimetatud [liidu õigusnormide] sisust, sellest, kuidas Euroopa Kohus neid on tõlgendanud, ja käesoleva kohtuasja asjaoludest, mida on käesolevas kohtuotsuses arvesse võetud, ei teki [selle siseriikliku kohtu arvates] mingit olulist kahtlust seoses tõlgendusega, mis nõuaks eelotsusetaotluse esitamist [...]”.

18

Supremo Tribunal de Justiça rõhutas lisaks, et „[...] Euroopa Kohus on juba kujundanud ulatusliku praktika seoses nende [liidu] õigusnormide tõlgendamisega, mis käsitlevad „ettevõtte üleminekut”, isegi niivõrd, et direktiiv [2001/23] juba konsolideerib neid mõisteid, mis tulenevad kõnealusest kohtupraktikast ja mis on nüüd (ühenduse ja isegi siseriikliku) kohtupraktika tõlgendamise osas selged, mis tähendab, et käesoleval juhul ei ol[nud] eelnevalt vaja Euroopa Kohtu poole pöörduda [...]”.

19

Põhikohtuasja hagejad esitasid seejärel Estado portuguêsi vastu hagi lepinguvälise vastutuse kohaldamiseks, millega nad palusid mõista viimaselt välja hüvitise tekitatud varalise kahju eest. Nad põhjendavad oma hagi sellega, et Supremo Tribunal de Justiça otsus on ilmselgelt õigusvastane, sest selles on mõistet „ettevõtte üleminek” direktiivi 2001/23 tähenduses tõlgendatud vääralt ning see kohus on rikkunud oma kohustust esitada Euroopa Kohtule asjakohased liidu õiguse tõlgendamise küsimused.

20

Estado português väitis, et vastavalt RRCEE artikli 13 lõikele 2 peab kahju hüvitamise nõude aluseks olema kahju põhjustanud otsuse eelnev tühistamine pädeva kohtu poolt, meenutades, et kuna Supremo Tribunal de Justiça kohtuotsust ei tühistatud, ei ole alust nõutud hüvitist maksta.

21

Eelotsusetaotluse esitanud kohus selgitab, et on vaja teada, kas Supremo Tribunal de Justiça otsus on ilmselgelt õigusvastane sel põhjusel, et selles on mõistet „ettevõtte üleminek” tõlgendatud vääralt, võttes arvesse direktiivi 2001/23 ja tema käsutuses olnud faktilisi asjaolusid. Lisaks on tarvis teada, kas Supremo Tribunal de Justiça oli kohustus esitada eelotsusetaotlus, mis tal paluti esitada.

22

Neil asjaoludel otsustas Varas Cíveis de Lisboa (Lissaboni tsiviilkolleegium) menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused:

„1.

Kas [...] direktiivi 2001/23 ja täpsemalt selle artikli 1 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et mõiste „ettevõtte üleminek” hõlmab olukorda, kus tellimuslendude turul tegutsev ettevõtja lõpetatakse tema sellise enamusaktsionäri otsusega, kes omakorda tegutseb lennutranspordi sektoris, ning kus likvideerimise raames emaettevõtja:

—

asub lõpetatud äriühingu asemele lennukite liisingulepingutes ja reisikorraldajatega sõlmitud kehtivates tellimuslendude lepingutes;

—

viib ellu tegevust, millega seni tegeles likvideeritud äriühing;

—

võtab tööle tagasi mõned töötajad, kes olid seni lähetatud likvideeritud äriühingusse, ja annab neile identsed tööülesanded;

—

võtab üle lõpetatud äriühingu väikevahendid?

2.

Kas ELTL artiklit 267 tuleb tõlgendada nii, et võttes arvesse esimeses küsimuses välja toodud asjaolusid ning seda, et siseriiklikud madalama astme kohtud, kes kohtuasja lahendasid, olid teinud vastupidised otsused, oli Supremo Tribunal de Justiça kohustatud esitama Euroopa Kohtule eelotsuse küsimuse selle kohta, kuidas õigesti tõlgendada mõistet „ettevõtte üleminek” direktiivi 2001/23 artikli 1 lõike 1 tähenduses?

3.

Kas liidu õigusega ja eelkõige põhimõtetega, mille Euroopa Kohus sedastas kohtuotsuses Köbler (C-224/01, EU:C:2003:513) seoses riigivastutusega isikutele tekitatud kahju eest, mis tekkis liidu õiguse rikkumisest viimase astmena kohtuasja lahendanud kohtu poolt, on vastuolus sellise siseriikliku õigusnormi kohaldamine, mille kohaselt sõltub riigi vastu esitatava hüvitise nõude rahuldamine tingimusest, et eelnevalt peab olema tühistatud otsus, mis kahju põhjustas?”

Eelotsuse küsimuste analüüs

Esimene küsimus

23

Esimese küsimusega palub eelotsusetaotluse esitanud kohus Euroopa Kohtul selgitada, kas direktiivi 2001/23 artikli 1 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et mõiste „ettevõtte üleminek” hõlmab olukorda, kus tellimuslendude turul tegutsev ettevõtja lõpetatakse tema sellise enamusaktsionäri otsusega, kes omakorda tegutseb lennutranspordi sektoris, ning kus likvideerimise raames emaettevõtja asub lõpetatud äriühingu asemele lennukite liisingulepingutes ja kehtivates tellimuslendude lepingutes; viib ellu tegevust, millega seni tegeles likvideeritud äriühing; võtab tööle tagasi mõned töötajad, kes olid seni lähetatud likvideeritud äriühingusse; ja annab neile varem täidetud tööülesannetega identsed tööülesanded; ning võtab üle äriühingu väikevahendid.

Sellele küsimusele vastamiseks tuleb meenutada, et Euroopa Kohus on otsustanud, et direktiivi 77/187, mis kodifitseeriti direktiiviga 2001/23, kohaldatakse alati, kui lepinguliste suhete kontekstis muutub ettevõtte tegevuse eest vastutav füüsiline või juriidiline isik, kes muutub ettevõtte töötajatele tööandjaks (vt kohtuotsused *Merckx* ja *Neuhuys*, C?171/94 ja C?172/94, EU:C:1996:87, punkt 28; *Hernández Vidal* jt, C?127/96, C?229/96 ja C?74/97, EU:C:1998:594, punkt 23, ning *Amatori* jt, C?458/12, EU:C:2014:124, punkt 29 ja seal viidatud kohtupraktika).

Väljakujunenud kohtupraktika kohaselt on direktiivi 2001/23 eesmärk tagada majandusüksusega seotud töösuhete jätkumine sõltumata omaniku muutumisest. Selle kindlakstegemisel, kas tegemist on ettevõtte „üleminekuga” direktiivi tähenduses, on otsustav kriteerium seega see, kas asjaomane üksus säilitab oma identiteedi, mis tuleneb eelkõige sellest, et tema tegevus kas jätkub reaalselt või seda alustatakse uuesti (vt kohtuotsused *Spijkers*, 24/85, EU:C:1986:127, punktid 11 ja 12; *Güney?Görres* ja *Demir*, C?232/04 ja C?233/04, EU:C:2005:778, punkt 31 ja seal viidatud kohtupraktika, ning *Amatori* jt, C?458/12, EU:C:2014:124, punkt 30 ja seal viidatud kohtupraktika).

Selleks et otsustada, kas see tingimus on täidetud, tuleb arvestada kõiki kõnealust toimingut iseloomustavaid faktilisi asjaolusid, sealhulgas eelkõige ettevõtja või ettevõtte tüüpi, seda, kas materiaalne vara, see tähendab ehitised ja vallasvara on üle läinud või mitte, immateriaalse vara väärtust ülemineku ajal, kas uus tööandja võttis üle suurema osa töötajaid või mitte, kas toimus klientide üleminek või mitte, samuti enne ja pärast üleminekut teostatud tegevuse sarnasust ning seda, kas tegevus oli vahepeal peatatud ja kui, siis kui kaua. Siiski on need tingimused vaid kohustusliku tervikliku hindamise üksikelemendid ning seega ei saa neid hinnata eraldiseisvana (vt kohtuotsused *Spijkers*, 24/85, EU:C:1986:127, punkt 13; *Redmond Stichting*, C?29/91, EU:C:1992:220, punkt 24; *Süzen*, C?13/95, EU:C:1997:141, punkt 14, ja *Abler* jt, C?340/01, EU:C:2003:629, punkt 33).

Eriti rõhutas Euroopa Kohus, et tähtsus, mis tuleb erinevatele kriteeriumidele anda, varieerub tingimata, sõltudes tegevusalast või isegi ettevõtjas, ettevõttes või ettevõtte osas kasutatavatest tootmis- või käitamismeetoditest (vt kohtuotsused *Süzen*, C?13/95, EU:C:1997:141, punkt 18; *Hernández Vidal* jt, C?127/96, C?229/96 ja C?74/97, EU:C:1998:594, punkt 31; *Hidalgo* jt, C?173/96 ja C?247/96, EU:C:1998:595, punkt 31, ja selle kohta *UGT?FSP*, C?151/09, EU:C:2010:452, punkt 28).

Esimesena esitatud küsimust tuleb hinnata nende kohtupraktika juhtnööride kontekstis, arvestades põhiliste faktiliste asjaoludega, mille siseriiklik kohus on eelotsusetaotluses ja eelkõige esimese küsimuse sõnastuses esile toonud.

Kõigepealt tuleb rõhutada, et sellises olukorras nagu põhikohtuasjas, mis puudutab õhutranspordisektorit, tuleb materiaalse vara üleminekut võtta põhitegurina arvesse selle kindlakstegemisel, kas on tegemist „ettevõtte üleminekuga” direktiivi 2001/23 artikli 1 lõike 1 tähenduses (vt selle kohta kohtuotsus Liikenne, C-172/99, EU:C:2001:59, punkt 39).

30

Seoses sellega ilmneb eelotsusetaotlusest, et TAP asus AIA asemele lennukite liisingulepingutes ja tegelikult kasutas neid, mis annab tunnistust sellest, et TAP võttis üle osad, mis olid hädavajalikud selle tegevuse jätkamiseks, millega varem tegeles AIA. Lisaks võeti üle teatud arv muid vahendeid.

31

Nagu kohtujurist oma ettepaneku punktides 48, 51, 53, 56 ja 58 esile toob, kinnitavad teised aspektid, et põhikohtuasjas on tegemist „ettevõtte üleminekuga” direktiivi 2001/23 artikli 1 lõike 1 tähenduses, arvestades käesoleva kohtuotsuse punktis 26 meenutatud kriteeriume. See on nii: TAP-i astumise puhul AIA asemele turismiettevõtjatega sõlmitud kehtivates tellimuslendude lepingutes, mis kujutab endast AIA klientide üleminekut TAP-ile; TAP-i poolt tellimuslendude tegevuse arendamise puhul liinidel, mida varem teenindas AIA, mis näitab, et TAP jätkas tegevust, millega varem tegeles AIA; AIA-sse lähetatud töötajate uuesti töölevõtmise puhul TAP-i selleks, et nad täidaksid seal samasuguseid ülesandeid, mida nad täitsid AIA-s, mis tähendab, et TAP-i võeti tagasi osa AIA teenistuses olnud töötajatest; ning lõpuks selle puhul, et TAP võttis 1. maist 1993 üle ühte osa tellimuslendudest, mida AIA oli teinud kuni tema lõpetamiseni 1993. aasta veebruaris, mis annab tunnistust sellest, et üleläänud tegevusi praktiliselt ei peatatud.

32

Neil asjaoludel ei ole direktiivi 2001/23 artikli 1 lõike 1 kohaldamisel asjakohane see, et üksus, kelle vahendid ja osa töötajatest üle võeti, liideti TAP-i struktuuriga ilma, et see üksus oleks oma organisatsioonilise iseseisvuse säilitanud, kuna nende vahel säilis seos esiteks nende vahendite ja viimati nimetatud äriühingusse üle viidud töötajate ning teiseks tegevuse jätkamise vahel, millega varem tegeles lõpetatud äriühing. Selles faktilises kontekstis ei ole oluline, et asjaomaseid vahendeid kasutati nii regulaarlendude kui ka tellimuslendude tegemiseks, mis nii või teisiti puudutavad õhutranspordi lende, kusjuures tuleb meenutada, et TAP täitis tellimuslende puudutavaid AIA lepingulisi kohustusi.

33

Kohtuotsuse Klarenberg (C-466/07, EU:C:2009:85) punktides 46 ja 47 tuleneb nimelt, et üleläänud majandusüksuse identiteedi säilimise tuvastamiseks on asjakohane mitte erinevate üleantud tootmiselementide suhtes ettevõtja poolt loodud konkreetse organisatsiooni säilitamine, vaid nende elementide vahel vastastikuses sõltuvuses ja täiendavuses seisneva funktsionaalse sideme säilitamine.

34

Sellise funktsionaalse sideme säilitamine erinevate üleantud elementide vahel võimaldab seega omandajal neid kasutada samasuguseks või analoogiliseks majandustegevuseks ka siis, kui need on pärast üleminekut liidetud uue ja teistsuguse organisatsioonilise struktuuriga (vt kohtuotsus Klarenberg, C-466/07, EU:C:2009:85, punkt 48).

Eeltoodud kaalutlusi arvestades tuleb esimesele küsimusele vastata, et direktiivi 2001/23 artikli 1 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et mõiste „ettevõtte üleminek” hõlmab olukorda, kus tellimuslendude turul tegutsev ettevõtja lõpetatakse tema sellise enamusaktsionäri otsusega, kes omakorda tegutseb lennutranspordi sektoris, ning kus likvideerimise raames emaettevõtja asub lõpetatud äriühingu asemele lennukite liisingulepingutes ja kehtivates tellimuslendude lepingutes; viib ellu tegevust, millega seni tegeles likvideeritud äriühing; võtab tööle tagasi mõned töötajad, kes olid seni lähetatud likvideeritud äriühingusse; ja annab neile varem täidetud tööülesannetega identsed tööülesanded; ning võtab üle selle äriühingu väikevahendid.

Teine küsimus

Teise küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus teada, kas ELTL artiklit 267 tuleb tõlgendada nii, et kohus, kelle otsuste peale ei ole võimalik siseriikliku õiguse kohaselt edasi kaevata, on põhikohtuasja faktilisi asjaolusid arvestades ja eelkõige seetõttu, et madalama astme siseriiklikud kohtud olid teinud vastuolulised otsused seoses mõiste „ettevõtte üleminek” direktiivi 2001/23 artikli 1 lõike 1 tähenduses tõlgendamisega, põhimõtteliselt kohustatud pöörduma Euroopa Kohtusse selle mõiste tõlgendamiseks.

Kuigi on tõsi, et ELTL artiklis 267 sätestatud menetlus on Euroopa Kohtu ja siseriiklike kohtute koostöö vahend, mille kaudu annab Euroopa Kohus siseriiklikele kohtutele liidu õiguse tõlgendusi, mida siseriiklikud kohtud vajavad nende menetluses olevate vaidluste lahendamisel, siis juhul, kui siseriikliku kohtu otsuse peale ei saa edasi kaevata, peab see kohus siiski põhimõtteliselt saatma asja ELTL artikli 267 kolmanda lõigu alusel Euroopa Kohtusse juhul, kui selles kohtus kerkib üles liidu õiguse tõlgendamise küsimus (vt kohtuotsus Consiglio nazionale dei geologi ja Autorità garante della concorrenza e del mercato, C-136/12, EU:C:2013:489, punkt 25 ja seal viidatud kohtupraktika).

Mis puudutab selle kohustuse ulatust, siis kohtuotsuse Cilfit jt (283/81, EU:C:1982:335) kuulutamisest peale hästi väljakujunenud kohtupraktikast ilmneb, et kohus, kelle otsuste peale ei ole võimalik siseriikliku õiguse kohaselt edasi kaevata, peab juhul, kui tema menetluses oleva asja käigus kerkib üles küsimus liidu õiguse kohta, täitma oma kohustuse saata asi Euroopa Kohtusse, välja arvatud juhul, kui ta tuvastab, et tõstatatud küsimus ei ole asjakohane, või kui Euroopa Kohus on kõnealust liidu õigusnormi juba tõlgendanud või liidu õiguse korrektne kohaldamine on nii ilmselge, et ei jää mingit võimalust mõistlikuks kahtluseks.

Euroopa Kohus täpsustas lisaks, et sellise võimaluse olemasolu tuleb hinnata, lähtudes liidu õigusele omastest tunnusjoontest, liidu õiguse tõlgendamisega kaasnevatest konkreetsetest raskustest ja kohtupraktika lahknevuste ohust liidus (kohtuotsus Intermodal Transports, C-495/03, EU:C:2005:552, punkt 33).

Kindlasti on üksnes siseriikliku kohtu ülesanne hinnata, kas liidu õiguse õige kohaldamine on

niivõrd ilmselge, et ei jää mingit võimalust mõistlikuks kahtluseks, ning sellest tulenevalt ka otsustada mitte esitada Euroopa Kohtule liidu õiguse tõlgendamise küsimust, mis tema menetluses olevas asjas on tõstatatud (vt kohtuotsus *Intermodal Transports*, C-495/03, EU:C:2005:552, punkt 37 ja seal viidatud kohtupraktika).

41

Seoses sellega ei ole teiste siseriiklike kohtute vastupidiste otsuste olemasolu iseenesest otsustav asjaolu, mis võib tekitada ELTL artikli 267 kolmandas lõigus ette nähtud kohustuse.

42

Kohus, kelle otsuste peale ei ole võimalik edasi kaevata, võib tegelikult asuda seisukohale, et sõltumata liidu õiguse sätte kindlast tõlgendusest madalama astme kohtute poolt kohaldub tema pakutud selle sätte tõlgendus, mis erineb madalama astme kohtute tõlgendusest, ilma igasuguse mõistliku kahtluseta.

43

Siiski tuleb rõhutada, et seoses käesoleval juhul kõne all oleva valdkonnaga ja nagu tuleneb käesoleva kohtuotsuse punktidest 24–27, tekkis arvukatel siseriiklikel kohtutel mõiste „ettevõtte üleminek” tõlgendamisel küsimusi ning seega olid nad kohustatud saatma asja Euroopa Kohtusse. Need küsimused annavad tunnistust mitte üksnes tõlgendamiskeskuste olemasolust, vaid ka kohtupraktika lahknevuste ohust liidus.

44

Sellest tuleneb, et põhikohtuasja asjaoludel, mida iseloomustavad nii kohtupraktika vastupidised suunad siseriiklikul tasemel seoses direktiivi 2001/23 tähenduses mõistega „ettevõtte üleminek” kui ka selle mõiste korduvad tõlgendamiskeskused erinevates liikmesriikides, peab siseriiklik kohus, kelle otsuste peale ei ole siseriikliku õiguse kohaselt võimalik edasi kaevata, täitma oma kohustust saata asi Euroopa Kohtusse, et välistada liidu õiguse väära tõlgendamise oht.

45

Eeltoodud kaalutlustest tuleneb, et teisele küsimusele tuleb vastata, et ELTL artikli 267 kolmandat lõiku tuleb tõlgendada nii, et kohus, kelle otsuste peale ei ole võimalik siseriikliku õiguse kohaselt edasi kaevata, on mõiste „ettevõtte üleminek” direktiivi 2001/23 artikli 1 lõike 1 tähenduses tõlgendamiseks kohustatud Euroopa Kohtule eelotsusetaotluse esitama põhikohtuasja faktilistel asjaoludel, mida iseloomustavad nii madalama astme siseriiklike kohtute vastuolulised otsused seoses selle mõiste tõlgendamisega kui ka selle mõiste korduvad tõlgendamiskeskused erinevates liikmesriikides.

Kolmas küsimus

46

Kolmanda küsimusega tahab eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada saada, kas liidu õigust ja eelkõige põhimõtteid, mille Euroopa Kohus sedastas seoses riigi vastutusega isikutele tekitatud kahju eest, mis tekkis liidu õiguse rikkumisest kohtu poolt, kelle otsuste peale ei ole võimalik siseriikliku õiguse kohaselt edasi kaevata, tuleb tõlgendada nii, et nendega on vastuolus selline siseriiklik õigusnorm, mis seab eelnevaks tingimuseks, et peab olema tühistatud kohtu otsus, mis kahju põhjustas, kuigi selline tühistamine on praktikas välistatud.

47

Seoses sellega on oluline meenutada, et arvestades kesksel rollil, mis on kohtutel üksikisikutele liidu õiguse normidest tulenevate õiguste kaitsmisel, muutuks nende õigusnormide täielik toime küsitavaks ja nendega antud õiguste kaitse nõrgeneks, kui oleks välistatud, et üksikisikud võivad teatud tingimustel saada hüvitist, kui nende õigusi on kahjustatud viimase astmena asja lahendava siseriikliku kohtu lahendi tõttu, millega on rikutud liidu õigust (vt kohtuotsus Köbler, C-224/01, EU:C:2003:513, punkt 33).

48

Eelotsusetaotluse esitanud kohus küsib, kas nende põhimõtetega on vastuolus RRCEE artikli 13 lõikes 2 sisalduv norm, mille kohaselt kahju hüvitamise nõude „aluseks peab olema” kahju põhjustanud otsuse eelnev tühistamine pädeva kohtu poolt.

49

Sellest normist tuleneb, et kahju hüvitamise nõue riigi vastu sellise kohustuse rikkumise eest, mis tuleneb ELTL artikli 267 kolmandas lõigus ette nähtud kohustuse rikkumisest, on vastuvõetamatu, kui kahju põhjustanud otsust ei ole tühistatud.

50

Tuleb meenutada, et kui riigivastutuse tingimused on täidetud – mille peavad kindlaks tegema siseriiklikud kohtud –, on riik kohustatud hüvitama tekitatud kahju tagajärjed siseriikliku õiguse vastutust käsitlevate sätete alusel, tagades, et siseriiklikes õigusaktides sätestatud kahju hüvitamise tingimused ei ole vähem soodsad kui need, mis puudutavad samalaadseid siseriiklikke nõudeid (võrdväarsuse põhimõte), ega ole korraldatud nii, et hüvitise saamine on praktikas võimatu või ülemäära raske (tõhususe põhimõte) (vt kohtuotsus Fuß, C-429/09, EU:C:2010:717, punkt 62 ja seal viidatud kohtupraktika).

51

Selline siseriiklik õigusnorm nagu RRCEE artikli 13 lõikes 2 sisalduv norm aga võib muuta ülemäära raskeks hüvitise saamise asjaomase liidu õiguse rikkumisega tekitatud kahju eest.

52

Euroopa Kohtu käsutuses olevast toimikust ja kohtuistungil aset leidnud aruteludest ilmneb nimelt, et juhud, mil Supremo Tribunal de Justiça otsuse saab uuesti läbi vaadata, on väga piiratud.

53

Portugali valitsus väidab seoses sellega, et asjaomane siseriikliku õiguse säte põhineb vajadusel tagada kohtuotsuse seadusjõu põhimõttest ja õiguskindluse põhimõttest kinnipidamine. See valitsus rõhutab eriti, et põhikohtuasja olukorras on sellise kohtu hinnangu uuesti läbivaatamine, kelle otsuste peale ei ole võimalik edasi kaevata, vastuolus selle kohtuorgani ülesandega, võttes arvesse, et nende otsuste eesmärk on lõplikult kohtuvaidlus lõpetada, kuna vastasel korral seataks kohtuvõimu hierarhiat nõrgendades kahtluse alla õiguse ülimuslikkus ja kohtuotsustest kinnipidamine.

54

On tõsi, et Euroopa Kohus on rõhutanud, et kohtuotsuse seadusjõu põhimõttel on oluline tähtsus nii liidu õiguskorras kui ka siseriiklikes õiguskordades, täpsustades, et kui selles valdkonnas puuduvad liidu õiguse sätted, tuleb kohtuotsuse seadusjõu põhimõtte rakendamise tingimused menetlusautonoomia põhimõttest tulenevalt sätestada liikmesriikide õiguskordades (vt selle kohta kohtuotsus Fallimento Olimpiclub, C-2/08, EU:C:2009:506, punktid 22 ja 24).

55

Mis puudutab seadusjõu põhimõtte mõju olukorrale põhikohtuasjas, siis piisab, kui meenutada, et riigivastutuse põhimõtte tunnustamine, mille kohaselt liikmesriik vastutab viimases astmes asja lahendava siseriikliku kohtu lahendi eest, ei sea iseenesest kahtluse alla viimases astmes tehtud lõpliku kohtulahendi seadusjõudu. Liikmesriigi vastutuse tuvastamise menetluse eesmärk ei ole sama ja selle menetluse pooled ei ole tingimata samad kui seadusjõu omandanud lõpliku kohtulahendi aluseks olnud kohtuasja pooled. Nimelt saavutab isik, kes on riigivastutuse tuvastamise menetluses hageja, edukaks osutumise korral selle, et riigilt mõistetakse tema kasuks välja hüvitis kantud kahju eest, ent kahju tekitanud lõpliku kohtulahendi seadusjõudu seetõttu tingimata küsimuse alla ei seata. Liidu õiguskorrale omane riigivastutuse põhimõtte nõuab igal juhul kahju taolist hüvitamist, ent mitte kahju tekitanud kohtulahendi uut läbivaatamist (vt kohtuotsus Köbler, C-224/01, EU:C:2003:513, punkt 39).

56

Seoses argumendiga, et on rikutud õiguskindluse põhimõtet, tuleb märkida, et isegi kui eeldada, et seda põhimõtet saab põhikohtuasja õiguslikus olukorras arvesse võtta, ei saa see kuidagi takistada selle põhimõtte kohaldamist, et riik on vastutav talle omistatava liidu õiguse rikkumisega isikutele tekitatud kahju eest.

57

Nimelt oleks õiguskindluse põhimõtte arvessevõtmise tagajärg see, et kui sellise kohtu otsus, kelle otsuste peale ei ole võimalik edasi kaevata, põhineb liidu õiguse ilmselgelt vääral tõlgendusel, ei saaks isik tugineda liidu õiguskorras ette nähtud õigustele ja muu hulgas neile õigustele, mis tulenevad riigivastutuse põhimõttest.

58

Viimati nimetatud põhimõtte on aga omane aluslepingute süsteemile, millel liit põhineb (vt selle kohta kohtuotsus Specht jt, C-501/12–C-506/12, C-540/12 ja C-541/12, EU:C:2014:2005, punkt 98 ja seal viidatud kohtupraktika).

59

Neil asjaoludel ei ole põhikohtuasjas vaidluse all olevast siseriiklikust normist tulenev tõsine takistus liidu õiguse tõhusale rakendamisele ja eelkõige nii olulisele põhimõttele nagu riigi vastutus liidu õiguse rikkumise eest põhjendatud ei kohtuotsuse seadusjõu ega õiguskindluse põhimõttega.

60

Eeltoodud kaalutlustest tuleneb, et kolmandale küsimusele tuleb vastata, et liidu õigust ja eelkõige põhimõtteid, mille Euroopa Kohus sedastas seoses riigivastutusega isikutele tekitatud kahju eest, mis tekkis liidu õiguse rikkumisest kohtu poolt, kelle otsuste peale ei ole võimalik siseriikliku õiguse kohaselt edasi kaevata, tuleb tõlgendada nii, et nendega on vastuolus selline siseriiklik õigusnorm, mis seab eelnevaks tingimuseks, et peab olema tühistatud kohtu otsus, mis kahju põhjustas, kuigi

selline tühistamine on praktikas välistatud.

Kohtukulud

61

Kuna põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtus pooleli oleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse siseriiklik kohus. Euroopa Kohtule seisukohtade esitamisega seotud kulusid, välja arvatud poolte kohtukulud, ei hüvitata.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (teine koda) otsustab:

1.

Nõukogu 12. märtsi 2001. aasta direktiivi 2001/23/EÜ ettevõtjate, ettevõtete või nende osade üleminekul töötajate õigusi kaitsvate liikmesriikide õigusaktide ühtlustamise kohta artikli 1 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et mõiste „ettevõtte üleminek” hõlmab olukorda, kus tellimuslendude turul tegutsev ettevõtja lõpetatakse tema sellise enamusaktsionäri otsusega, kes omakorda tegutseb lennutranspordi sektoris, ning kus likvideerimise raames emaettevõtja asub lõpetatud äriühingu asemele lennukite liisingulepingutes ja kehtivates tellimuslendude lepingutes; viib ellu tegevust, millega seni tegeles likvideeritud äriühing; võtab tööle tagasi mõned töötajad, kes olid seni lähetatud likvideeritud äriühingusse; ja annab neile varem täidetud tööülesannetega identsed tööülesanded; ning võtab üle selle äriühingu väikevahendid.

2.

ELTL artikli 267 kolmandat lõiku tuleb tõlgendada nii, et kohus, kelle otsuste peale ei ole võimalik siseriikliku õiguse kohaselt edasi kaevata, on mõiste „ettevõtte üleminek” direktiivi 2001/23 artikli 1 lõike 1 tähenduses tõlgendamiseks kohustatud Euroopa Liidu Kohtule eelotsusetaotluse esitama põhikohtuasja faktilistel asjaoludel, mida iseloomustavad nii madalama astme siseriiklike kohtute vastuolulised otsused seoses selle mõiste tõlgendamisega kui ka selle mõiste korduvad tõlgendamisraskused erinevates liikmesriikides.

3.

Liidu õigust ja eelkõige põhimõtteid, mille Euroopa Kohus sedastas seoses riigivastutusega isikutele tekitatud kahju eest, mis tekkis liidu õiguse rikkumisest kohtu poolt, kelle otsuste peale ei ole võimalik siseriikliku õiguse kohaselt edasi kaevata, tuleb tõlgendada nii, et nendega on vastuolus selline siseriiklik õigusnorm, mis seab eelnevaks tingimuseks, et peab olema tühistatud kohtu otsus, mis kahju põhjustas, kuigi selline tühistamine on praktikas välistatud.

Allkirjad

(*1) Kohtumenetluse keel: portugali.